

ВІДГУК

офіційного опонента – професора, доктора юридичних наук, професора кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ Кириченка Володимира Євгенійовича про дисертацію Дубінка Дмитра Олеговича «Демократизація як закономірність модернізації українського судочинства в умовах соціальних змін», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність обраної теми. Сучасні виклики глобальної демократизації всіх державних процесів не залишають осторонь систему судочинства. Наразі демократизація правової сфери України, в тому числі, під впливом глобалізації та євроінтеграції сприяє поступовим якісним змінам у системі судочинства, хоча ці трансформації, на думку експертів, відбуваються достатньо повільно й непослідовно. Професійні питання, що пов'язані зі здійсненням судочинства, стали предметом публічного обговорення, що з одного боку сприяло актуалізації нагальних проблем цієї сфери, а з іншого – додало популізму та непрофесіоналізму при суспільному дискурсі з питань демократизації та модернізації системи судочинства в Україні. Вищезначені тенденції породжують відносини, які потребують актуального наукового дослідження, щоб сформулювати основні принципи та засади модернізації судової системи, з врахуванням усіх чинників реформування судової системи України, в тому числі демократизації. Незважаючи на певні успіхи у реформуванні системи судочинства, сама система в цілому залишається не в повній мірі ефективною та пристосованою до вимог сучасного суспільства. Однією із причин цього є недостатнє наукове забезпечення та дослідження підстав та умов реформування судочинства в Україні. Відповідно, дисертаційне дослідження спрямоване на подолання такої ситуації і створення наукового базису для активізації подальшого реформування системи судочинства.

Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III; Концепції

Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21.11.2002 р. № 228-IV; Указу Президента України від 20.05.2015 р. «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки». Основних напрямів наукових досліджень Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова на 2018–2020 рр..

Таким чином, актуальність теми дослідження Дубінки Дмитра Олеговича «Демократизація як закономірність модернізації українського судочинства в умовах соціальних змін» не викликає сумнівів.

Обґрунтованість і достовірність положень, висновків і рекомендацій. Опрацювання змісту і основних наукових положень наданого на рецензування дисертаційного дослідження дає підстави констатувати як наукову, так і практичну актуальність обраної для дослідження тематики. Мета та завдання дисертаційного дослідження сформульовані чітко та у логічній послідовності. Їх постановка та обґрунтованість дозволили автору повноцінно розкрити зміст теми дисертації. У роботі автором застосовано потужний набір підходів та широку палітру методів наукового пізнання, спрямованих на досягнення мети історико-правового дослідження. Також слід відзначити, що автор задля повноцінної розробки обраної проблематики на належному рівні опрацював значний масив наукової юридичної літератури, пам'яток українського і зарубіжного права, джерел спеціальної інформації, проаналізував положення багатьох чинних нормативно-правових актів, які регламентують різні аспекти судоустрою в Україні, та узагальнив практику їх реалізації.

Структура роботи є чіткою і лаконічною. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, одинадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структурні складові роботи в сукупності повною мірою відображають результативність вирішення поставлених автором завдань. Такий підхід до формування архітекτονіки роботи і змісту дисертації є логічним, дає можливість всебічно дослідити значне коло актуальних проблем засад впливу демократизації на судочинство в Україні.

Наукова новизна положень і висновків не викликає сумнівів. Це підтверджується високим якісним рівнем дослідження історичного шляху судової системи, її становлення як елементу правової системи. Аналізуючи еволюцію судочинства на українських землях, автор зробив висновки щодо етапів його розвитку та прогресивних елементів судової системи, які стали підґрунтям формування принципів правосуддя (підрозділ 1.1.), зміст яких був науково обґрунтований при дослідженні концептуальних засад та принципів сучасної судової системи, а також форм судочинства, які наразі зазнають суттєвих змін під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (підрозділ 1.2), дію яких було висвітлено в окремому розділі дослідження. Оригінальності науковій авторській позиції додає також формування критеріїв модернізації судочинства із застосуванням спрощених або скорочених процедур судочинства, що цілком відповідає демократичним тенденціям його розвитку. Особливо цінним у зазначеному контексті видається висвітлення порядку застосування альтернативних процедур – медіації, спеціалізованих антикорупційних інституцій (підрозділ 1.3.).

Професійний інтерес викликає виконаний автором роботи системний аналіз чинників, які впливають на формування демократичної системи судочинства. Слід віддати належне авторові, який зробив висновок про те, що глобалізація економічного та культурного життя потребує правової регуляції, розвитку норм міжнародного права та, як наслідок, кореляції норм національного судочинства. Одночасно, Д.О. Дубінко слушно зазначає, що негативним наслідком глобалізації (глобальної політики) щодо впливу на національні системи судочинства й покарання, особливо у молодих демократіях, стала надмірна політизація судової та правоохоронної діяльності (підрозділ 2.1.). Особливо важливим внеском автора дисертації у розвиток вітчизняної юриспруденції є висвітлення переваг електронного судочинства: а саме використання скайп-зв'язку, можливість подавати документи до суду за допомогою мережі Інтернет, аудіо- та відеопротоколювання судового процесу й дистанційне судочинство – проведення засідань суду у режимі

відеоконференцій, що дозволяє ефективно організувати систему діловодства в судочинстві та забезпечувати захист та відновлення порушених прав позивачів та обвинувачених (підрозділ 2.2.). Певним здобутком автора дисертації можна вважати аналіз внутрішніх факторів впливу на зміну судочинства, гібридної війни проти України, яка актуалізувала проблему внесення змін та доповнень до існуючих законодавчих актів й прийняття нових законів для здійснення ефективного судочинства. У цьому контексті актуальним було проведення автором дослідження проблеми тероризму, коли в сучасній Україні правоохоронна та судова системи стикається з новими різновидами тероризму та недосконалістю законодавчої бази у цій царині, але одночасно повинна забезпечити дотримання суддями демократичних принципів, що має співвідноситися з пріоритетами захисту держави від терористичних загроз (підрозділ 2.3.).

Слід схвально відгукнутися про системне викладення суті демократизації системи судочинства, які Д. О. Дубінко характеризував із застосуванням принципів людиноцентризму та гуманізму, виокремлюючи при цьому як фізичне навантаження на працівників суду у зв'язку із великим обсягом судових справ, так і психологічне навантаження, яке викликане постійним спілкуванням з людьми, а також присутністю певного тиску у зв'язку із застосуванням процедури лострації як захисту молодій демократії. Заслугує на увагу висновок автора, що принцип прав людини є наріжним каменем європейської цивілізації, сутність якого полягає у пріоритетності й цінності людського життя, забезпеченні особистості гідного існування (підрозділ 3.1.). Автором обґрунтовано викладено пропозиції щодо конкретних заходів, спрямованих на поліпшення існуючих приписів, що стосуються правового регулювання системи судочинства та зазначено, що Закон України «Про судоустрій і статус суддів» є більш демократичним та «антикорупційним» за своєю суттю, ніж закон з аналогічною назвою 2010 р., що на його думку, свідчить про демократизацію судового процесу у контексті його організації (підрозділ 3.2.).

Цінним науковим надбанням є формування автором головних напрямів демократизації організаційних основ судочинства України. Д. О. Дубінко вважає, що визначним напрямком демократизації українського судочинства постає вдосконалення змісту права, що передбачає внесення змін до Конституції України, вдосконалення законодавства, що регулює питання судоустрою та статусу суддів, форми судочинства та порядок виконання судових рішень. Позитивним є те, що у дослідженні розглядається чимало питань прикладного характеру, зміст яких спрямований на вдосконалення організації судочинства в Україні із застосування системи «Електронний суд» (підрозділ 4.2.).

Про обґрунтованість положень дослідження додатково свідчить опрацювання дисертантом значного числа наукових праць з різних галузей правової науки та інших літературних і нормативних джерел (список використаних джерел налічує 217 найменування). Положення, які викладені у роботі базуються на узагальненнях як комплексного доктринального аналізу історичних аспектів формування системи судочинства в Україні, так і практичних проблемних аспектів судоустрою в Україні в різні історичні епохи.

Можна констатувати те, що основні положення дисертації відомі широкому колу наукової громадськості. Оприлюднення наукових здобутків автора знайшло відображення у 8 публікації, з яких 6 – у фахових виданнях України з юридичних наук, 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 2 – у збірниках тез доповідей на наукових і науково-практичних конференціях. Про практичне значення одержаних автором висновків свідчать також і залучені до рукопису у якості додатків акти впровадження результатів наукового дослідження у практичну діяльність. Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає найважливіші наукові здобутки автора. Таким чином, можна зробити висновок, що розроблені положення та висновки дисертації автором апробовані та доведені до наукової громадськості повною мірою.

Проте ми були б не об'єктивними, якби не звернули увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви й можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації, а саме:

1. На наш погляд дещо невдало, в темі дисертації, вжито термін «закономірність», який наводить читача на думку, що демократизація є невідворотною при модернізації українського судочинства. Бо усталено, під цим терміном, розуміють обумовлені об'єктивними законами суттєві, постійно повторювані взаємозв'язки явищ реального світу, що визначають етапи та форми процесу становлення, розвитку явищ природи та суспільства. Ознайомлення зі змістом дослідження свідчить про те, що дисертант насамперед сконцентрував свої зусилля на пошук тих чинників, які б привели до демократизації українського судочинства під час його модернізації.
2. Потребує критичних зауважень й підрозділ присвячений історичній розвідці щодо судочинства на території України. Навівши енциклопедичне визначення того, що судочинство є формою державної діяльності, пов'язаної з розглядом і вирішенням цивільних, кримінальних та інших судових справ, дисертант забуває про державу й бере за основу для дослідження сучасну територію України, і те не всю, а лише ті частини, які йому більше приглянулись. У підсумку ми маємо поверховий та однобічний огляд генези судочинства на окремих землях, які сьогодні є у складі української держави, а в минулому належали іншим державам. Кожний з цих історичних етапів має численну історіографію насичену науковою дискусією та далекою від усталених висновків. Отже науковій користі від цього екскурсу небагато, а критичні питання постають на кожній сторінці.
3. При дослідженні принципів формування судової системи у підрозділі 1.2. автор проводить їх аналіз узагальнюючи зміст таких принципів, при цьому не деталізує взаємозв'язок один з одним, а також не розкриває їх вплив на регулювання відносин, які склалися на тому чи іншому етапі розвитку судочинства в Україні в різні періоди розвитку.

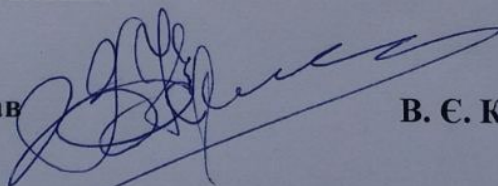
4. Невдалою вийшла спроба описати ті наукові методи, які було використано при дослідженні об'єкта. Невиправдано велика кількість підходів і особливо зарахування до підходів такого філософського методу як діалектика (без пояснень яка саме, наприклад, Г. В. Ф. Гегель і К. Маркс застосовували різну діалектику). Не прикрашає історико-правове дослідження відсутність відомостей про історичні методи пізнання, а також про суто юридичні методи, хоча б такого як догматичний. Не зайвим було б згадати про компаративний метод, без якого окремі результати дослідження були б не можливі. Припушу, що дисертант «таємно» використовував і досягнення герменевтики.
5. У підрозділі 2.2. досліджуючи внутрішні фактори, які впливають на зміну судочинства в Україні, автор виділяє глобалізацію, подолання бідності й корупції, боротьбу з тероризмом, підняття рівня правової культури населення, консолідацію української нації. Поділяючи позицію здобувача, все ж вважаємо її незавершеною. Адже, на нашу думку, до таких чинників можна віднести також стан нормотворчої діяльності в питаннях адаптації судочинства до сучасних внутрішніх викликів. На сторінках дисертації автором практично не приділяється увага цьому чиннику, який визначає ефективність процесу розробки і реалізації нормативних актів, що регулюють дану групу відносин. Відповідно, під час процедури прилюдного захисту автору доцільно обґрунтувати позицію щодо аналізу ролі стану нормотворчості у системі чинників ефективності судоустрою в Україні.
6. У 4 розділі дисертації автор робить висновки про вдосконалення змісту права шляхом забезпечення доступності до судової системи і звертає увагу на чинники, які не сприяють оперативному та ефективному захисту прав громадян. Серед чинників дослідник виділяє низький рівень правової освіти населення і недоступність послуг адвокатів через їх високий рівень оплати. При цьому абсолютно не аналізує інститут безоплатної правової допомоги, який покликаний не лише вдосконалити

зміст права, а й розвинути систему правового захисту незахищених верств населення.

Однак, зроблені зауваження більшою мірою мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки рецензованої дисертаційної роботи, якій притаманна наукова новизна, і яка свідчить про здатність автора самостійно аналізувати актуальні теоретичні та правові проблеми і подавати власні пропозиції стосовно їх вирішення. Результати виконаного дослідження оприлюднено в опублікованих працях у достатній мірі.

Отже, за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю одержаних результатів, повнотою їх викладення в опублікованих наукових працях дисертація Дубінка Дмитра Олеговича «Демократизація як закономірність модернізації українського судочинства в умовах соціальних змін» відповідає вимогам п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:
професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри фундаментальних
та юридичних дисциплін
Харківського національного
університету внутрішніх справ

В. Є. Кириченко

14 листопада 2019 р.

Підпис Кириченка В. Є. засвідчую.

Декан факультету № 6 ХНУВС

№ 1000/1096
16.12.2019
І. В. Бруснікова